

FORSKNINGSPROGRAM

Vrak - Museum of Wrecks

Datum	2023-11-09
Version.	
Dnr	5.2-2022-673

Forskningsprogram för Vrak - Museum of Wrecks

Inledning

Arbetet med forskning vid myndigheten Statens maritima och transporthistoriska museer (SMTM) följer av SMTM:s uppgift att bevara och utveckla det maritima och transporthistoriska kulturarvet samt att bygga upp kunskaperna om det. SMTM ska enligt sin vision utveckla kunskap för nya perspektiv och bland annat stå för nyskapande forskning och kunskapsproduktion. Forskningsarbetet ska bedrivas i samarbete med andra institutioner som universitet och högskolor, inte minst med Centrum för maritima studier (CEMAS) vid Stockholms universitet.

SMTM har en forskningspolicy som säger att forskningsprogram ska finnas för den forskning som bedrivs av SMTM och att programmen ska relatera till myndighetens museiarenor. Detta forskningsprogram för Vrak – Museum of Wrecks fungerar som en utgångspunkt och riktninggivare för arbetet med forskning vid museet.

Forskningsprogrammet gäller till och med 2027. Därefter ska det revideras.

Bakgrund

Vrak – Museum of Wrecks berättar om marinarkeologi och det världsunika kulturarv som finns på Östersjöns botten. Museet invigdes i september 2021 och tillhör avdelningen Vasamuseet och Vrak.

I november 2019 togs beslutet att SMTM:s marinarkeologiska verksamhet, organisatoriskt hemmahörande vid Kulturarvsenheten, skulle kopplas till Vrak – Museum of Wrecks. Fram till dess kommunicerades den arkeologiska verksamheten via Sjöhistoriska museet.

Sjöhistoriska museet har haft ett aktivt forskningsarbete sedan museet skapades. Marinarkeologisk forskning har skett både inom ramen för museiverksamheten och som fristående forskningsprojekt. Forskningsresultat har presenterats i olika vetenskapliga forum och inom ramen för museiverksamheten, bland annat via utställningar.

FORSKNINGSPROGRAM

Datum/Date	2023-11-09
Version.	
Dnr	5.2-2022-673

Forskning vid Vrak – Museum of Wrecks

För Vrak – Museum of Wrecks är forskningen och tillgången till forskare viktig för att

- kunna bedriva nyskapande projekt och utvecklingsarbete
- upprätthålla en hög kompetens inom museets kärnområden
- utveckla ny kunskap relaterat till kulturarvet under vatten
- kvalitetssäkra och skapa innehåll för arbetet med bland annat utställningar, programverksamhet och i digitala kanaler
- kunna vara en kompetent och intressant samarbetspart
- kunna vara relevant i sin samtid.

Forskningen är en central komponent i museets identitet som kunskapsinstitution och skapar många mervärden. Forskningen ska bidra till att uppfylla museets långsiktiga mål som bland annat säger att museet ska

- bidra till att det unika kulturarvet under Östersjöns yta blir allmänt känt
- vara en betydelsefull aktör i landet inom det marinarkeologiska området
- Kontinuerligt förnya innehållet i det publika erbjudandet
- etablera ett brett publikunderlag med en stor grupp återkommande besökare.

Arbetet med forskning ska ske i väl definierade, beskrivna och förankrade *projekt*. Projekten ska ha vetenskapliga projektbeskrivningar och bör till största delen vara externt finansierade. De ska generellt bedrivas i nära samverkan med universitet och högskolor och forskningen vid Vrak ska ha ett väl etablerat nätverk i akademien, både i Sverige och internationellt. Därtill finns viss möjlighet till forskande och kunskapsuppbyggande insatser inom ramen för de marinarkeologiska projektveckor som SMTM finansierar.

Forskningen ska *kommuniceras och tillgängliggöras* öppet både externt och internt. Till exempel på hemsidor samt med ett utvecklat arbete med Open Access publicering och kommunikativt synliggörande av resultaten.

Särskilt angelägna arbetssätt

Vrak – Museum of Wrecks har som mål att kunna fungera som en samlingspunkt för marinarkeologisk forskning, nationellt och internationellt. Vrak vill skapa förutsättningar för kunskapsutbyten och kunskaps spridning genom nätverk, seminarier, workshops och

FORSKNINGSPROGRAM

Datum/Date 2023-11-09
Version.
Dnr 5.2-2022-673

konferenser. Vrak koordinerar även ett eget kunskapsnätverk i form av en Advisory Board.

Samverkan med institutioner nationellt och internationellt

- Samverkan kring forskning och annat kunskapsarbete med andra institutioner bör sökas kring gemensamma intressen.
- Ett närmare samarbete med den forskning som sker vid CEMAS ska eftersträvas, till exempel genom att personal vid museet på olika sätt involveras eller initierar samarbeten samt att nya projekt skapas i samverkan mellan forskning och arbetsprocesser vid museet.
- Samarbeten inom det kunskapsnätverk som Vraks Advisory Board utgör ska eftersträvas.
- Samarbete bör eftersträvas även inom SMTM, till exempel med museienheterna.

Att tillgängliggöra forskningsarbetets resultat till medarbetare

- Forskning ska vara en integrerad del i Vraks verksamhet och SMTM:s personal ska på olika sätt involveras i myndighetens forskning och forskningssamarbeten. En viktig ingång till samverkan finns i myndighetens arkiv och föremålssamlingar.

Att synliggöra forskningen gentemot allmänhet och forskarsamhället

- Museets pågående forskning, liksom forskning vid institutioner utanför SMTM, ska lyftas i museets utåtriktade verksamhet. Detta förutsätter ett nära samarbete mellan Kulturarvsenheten, Kommunikationsenheten och enheten Vrak.

Särskilt prioriterade teman

Vrak ska utveckla forskningen som är knuten till museet och i det sträva efter att fånga olika perspektiv. Forskningen ska fördjupa kunskapen om Östersjöområdets historia genom de lämningar som finns bevarade under vattenytan.

Krig och konflikt

Människor och stater har i alla tider försökt behärska vattenområden i olika syften. Strävan efter kontroll har lett till många konflikter. Inom temat undersöks hur samhällen och människor har påverkats av krig och konflikter. Under vattenytan finns ett stort antal lämningar av olika typer kopplade till temat. Dessa spänner över en lång tidshorisont.

Ett forskningsprogram inom temat är "Den glömda flottan – Sveriges "blåa" kulturarv 1450–1850", som kartlägger, dokumenterar och

FORSKNINGSPROGRAM

Datum/Date	2023-11-09
Version.	
Dnr	5.2-2022-673

studerar den svenska örlogsflottan. Det tvärvetenskapliga programmet utförs i samarbete med CEMAS och Museiverket i Finland.

Människor, last och trader

Hav och vattenvägar har under lång tid använts för kommunikation och handel. Samtidigt är kunskapen om historiska trader fortfarande begränsad. Det är därför angeläget att öka förståelsen för hur handel påverkat samhällen och människors liv, till lands och till sjöss.

Ett delprojekt inom temat är ”Osmundskeppet och Östersjön som järnmarknad”, ett samarbetsprojekt med bland annat Jernkontorets bergshistoriska utskott.

Maritima landskap

Att förstå det maritima kulturarvet innebär också att förstå de landskap och miljöer som människor verkade i. Människor i havets närhet har alltid haft en relation till det och havet har ofta intagit en särskild plats i människors idévärld. Det har erbjudit föda och möjligheter till kontakt. I mer modern tid har havet även alltmer börjat användas som en plats för rekreation och återhämtning.

Temat kan omfatta sådant som sjunkna boplatser, hållsristningsområden, hamnlägen, ankringsplatser och konstruktioner i olika typer av vattendrag. Vid mänsklig aktivitet i anslutning till vattenområden avsätts dessutom inte sällan kulturlager på botten.

Visualisera Vrak

Få platser kan mäta sig med Östersjön när det kommer till välbevarade skeppsvrak och andra lämningar. Men de är osynliga ovan ytan och därmed okända för de flesta. Med nya tekniska och digitala lösningar öppnar sig nya möjligheter. För att dra största nytta av digitaliseringens potential krävs dock fortsatt forskning och metodutveckling.

Inom temat ryms frågor kring lämpliga tekniker (3D, AR, foto, film, livestreaming), men också hur valet av teknik kan situations- och målgruppsanpassas.

Hot och bevarande

Kulturarvet under vatten är utsatt för flera hot, till exempel från trålning, ovarsam dykning, plundring, klimatförändringar och okunskap vid exploatering. Därtill finns de hot som kulturarvet självt kan utgöra, i form av miljöfarliga vrak, dumpad ammunition

FORSKNINGSPROGRAM

Datum/Date	2023-11-09
Version.	
Dnr	5.2-2022-673

med mera. Vrak ska bidra till utvecklingsarbete och forskning, där hot systematiskt kartläggs och metoder utvärderas och utvecklas. Här finns behov av tvärvetenskapliga samarbeten.

En viktig del i det bevarandearbete som Vrak bedriver bygger på ökad kunskap och att synliggöra kulturarvet under vatten. Ett led i detta är arbetet med vård- och skyddsplaner, dykparker och myndighetsövergripande nätverk.